

ESEMÉNYNAPTÁR: 2010. NOVEMBER 19. A KÖZÖSSÉGI HÁLÓ A MOZIKBAN

■ Mindig is a világ egyik legidegesítőbb dolgának tartottam, hogy a filmek amerikai, nyugat-európai bemutatói csak nagyon ritkán estek egybe az itthoniakkal. Egyre elviselhetetlenebb valóban, hogy egy ennyire motiváló területen a web globalizációja semmit sem ér, illetve csak annyit, hogy nyálcsorgatva olvasgathatom a kritikákat a látni még nem látott filmekről. Most éppen másfél hónappal csúszik le ez a lapszám arról a lehetőségről, hogy a filmtörténet első, közösségi oldalakról készült fikcióját értékelhesse. Viszont: a nemzetközi sajtó fórumain már annyi minden elhangzott a filmről. Az imdb.com például kilencvenkét kritikát gyűjt róla, a rottentomatoes.com százkilencvenháromat, s arról felénk is cikkeztek már, hogy Mark Zuckerberg, a Facebook alapítója és a vállalkozás rész tulajdonosa nem nézi jó szemmel az életéből ihletődött filmet. A fő ellenérvek között pedig a leginkább az látszott körvonalazódni, hogy a Facebookról szóló film nem a Facebookról, hanem a Facebook létrejöttéről szól, vagyis milliomos-élet történet, nem az ezredforduló központi médiajelenségének filmje.

2010. szeptember 17-én a New York Magazine-ben *Inventing Facebook* címmel Mark Harris a forgatókönyvíró Aaron Sorkinnel készített interjú alapján terjedelmes cikkben tárgyalta a film jellemző problémáit. A cikk beharangozója azt veti fel, hogy a forgatókönyvíró nem válaszolt a szerző azon próbálkozására, hogy a Facebookon megbökte őt. Vélhetően azért, mert Sorkin nem híve a Facebookon való kapcsolattartásnak. Mint ahogy Fincher sem az. Illetve az árnyoldalaira érzékenyebbek inkább. Merthogy ők az a generáció. A valóban Facebookról szóló Facebook-filmhez Zuckerberg-

életkorú rendező kellene. És itt vagyunk a film felvetette másik problémánál: milyen társadalmi jelenséget ragadhat meg a Zuckerberg életéről szóló film? Erre egy igen gyors válasz adható: egy olyan nagy befolyással bíró embertípusét, mely a kortárs amerikai college-ok oktatási rendszerének terméke. A programozót és webfejlesztőt, akinek az átlagosnál jóval fejlettebb érvelési képességei vannak, aki jó szervezeti kommunikátor, viszont szociális intelligenciája minimális. És éppen a magas intelligenciaszinttel társuló magas elvárások miatt. Ebben viszont forgatókönyvíró és rendező rendelkeznek Zuckerberg tapasztalataival: hogyan tudsz felnőtteket meggyőzni a képességeidről olyan területen, melynek ők nálad kevésbé látják a körvonalait. Vagyis az egyre akutabb generációs különbségek filmje is a *Social Network*.

Természetesen nem lehet megkerülni azt a kérdést sem, hogy mennyire szól ez a film Zuckerbergről. Sorkin szerint Zuckerberg elutasította a film készítőivel való együttműködést. Ennek ellenére filmrendező és forgatókönyvíró azzal a nehézséggel szembesültek, hogyan lehet egy huszonhat éves, kialakulóban levő karakternek sajátos konzisztenciát adni. A kérdés több egy lokális, csak Zuckerbergre vonatkozó problémánál. A tanulási évek megnyúlása, a webes világban való túlnyomó tapasztalatszerzés bizonyos képességek fejlesztésére alkalmas ugyan, viszont a klasszikus értelemben vett felnőtté válást a különböző helyzetekben való viselkedni tudás, az ésszerű alkalmazkodóképesség és felelősségvállalás értelmében igencsak késlelteti, vagy éppen lehetetlenné teszi. Most és nem a tinimarketing fénykorában állunk legközelebb egy örök serdülő generáció kiala-

kulásához. Erről a kérdésről Sorkin szerint a film olyan kontextusban beszél, hogy ki az, aki adott társaságban igazán „s***fej/asshole”. Az a fickó, aki a barátai, barátinői számára kibírhatatlan, aki éppen értékes, és adott oktatási rendszerben a sikert biztosító tulajdonságai miatt elviselhetetlen. Ahogy Sorkin fogalmaz: hibás vagy-e azért, hogy ha a legokosabb vagy a társaságban, és a butaságot nem bírod elviselni, ellenszenvesen szívatni kezdesz mindenkit. És a helyzet nagyobb léptékben Zuckerberg élettörténete.

A cikk másik izgalmas pontja, hogy a gyártási titkokba is beavat. A Fincher-Sorkin közötti finom konfliktusok, a szereplőkkel való munka, Jesse Eisenberg és Justin Timberlake felkészülése a szerepre – a várakozást ezek az infók kissé elviselhetőbbé teszik. Minden esetre a *Social Network* filmcímként a témát lefoglalta. Én látatlanban és előre is örülök neki, hogy ezt a filmet David Fincher és nem mondjuk Jason Reitman rendezte. (Mark Harris: *Inventing Facebook*. New York Magazine 2010. 09. 17. <http://nymag.com/movies/features/68319/>)

K. A.

GYERMEKKÖNYV-ILLUSZTRÁTOROK ROMÁNIÁBAN

■ Fred Flintstone, Pinokkió, Mickey Mouse, Popeye, Hófehérke, Csipike, Bálánél és Miaunel egyazon kulturális héttalap címdalán. De mit fed a borító?

A huszonkettedik számánál tartó marosvásárhelyi, román nyelvű *OfCorso* címlapsztorija a gyermekkönyvek és gyermekkönyvillusztrációk kérdéskörét igyekszik körüljárni a romániai helyzetre összpontosítva. A problémafelvetés a magyar olvasó számára már azért is érdekes lehet, mert a magyar gyermekkönyvpiac minden jel szerint dinamikusan alakul. A budapesti könyvfesztiválon, könyvhéten külön figyelem fordul a gyermekkultúra felé, alakulnak sajtó fórumai is (a 2010-ben hatodik kiadásánál tartó Gyermekirodalmi Fesztivál és Vásár és hasonló), a gyermekirodalom presztízse (egy érzékelhető hullámvölgy után) újra növekvőben van, részben mivel írók és illusztrátorok újabb generációi kapcsolódtak be ebbe a folyamatba a több évtizede pályán lévő, elismert szerzők mellett.

Florentina Ciuvercă riportjából az derül ki, hogy kevesen vannak Romániában, akik rendszeresen illusztrálnak gyermekkönyveket, és még kevesebben azok, akik kifejezetten ebből meg tudnának élni.

2006-ban létrejött a Romániai Illusztrátorok Klubja, Stela Lie, bukaresti egyetemi oktató kezdeményezésére, ennek közel negyven tagja van. Az összkép, illetve az illusztrátorok foglalkoztatottsága mégis inkább pesszimista forgatókönyveket sugall a riport alapján. A gazdasági válság hatására a szerző szerint mintegy felére csökkent az olyan befektetések száma, ahol a szerzőt és az illusztrátort egyaránt meg kell fizetni. Könnyebb megoldásnak tűnik a piaci logikát követve a lefordított, azon belül pedig klasszikus gyermekkönyvek kiadása, az illusztrációkat tekintve pedig a legerőteljesebb kereslet minden jel szerint a Disney-típusú egyszerű, ábrázoló importillusztrációk iránt mutatkozik. A másik összetevő ebben az egyenletben az, hogy a gyermekkönyvek vásárlója tipikusan a szülő, és a kiadók könnyen építhetnek stratégiát arra a nosztalgikus attitűdre, amely az egykor olvasott gyermekkönyveket szeretné viszontlátni az új generáció gyerekszobai polcán is. Ezzel önmagában nem is lenne olyan nagy baj, ha nem éppen az utóbbi húsz évben alakult volna át gyökeresen a vizualitás és a technika világa, ezzel

együtt pedig az olvasási szokások. A régi gyermekkönyvek újrakiadásai nem adják meg a gyerekeknek a lehetőséget a saját világához való közvetlen kapcsoláshoz.

Gondot jelent az is a megszólaltatott interjúalanyok szerint, hogy a román irodalomban jelenleg nincs presztízse a gyermekirodalomnak – a jelentősebb, ismeretebb szerzők nem próbálkoznak gyermekirodalmi műfajokkal, és akik kirándulást tesznek erre a terepre, jellemzőbb módon nő. Az irányzott támogatások, a rangos gyermekirodalmi díjak hiányát, a kommersznek az innovációval szembeni elődlegességét említik még problémaként.

A sikeresebb, gyakrabban foglalkoztatott romániai illusztrátorok igazából a nyugati piacra való belépéssel tudtak egzisztenciát teremteni maguknak. A Temesváron élő Livia Coloji például olaszországi, nagy-britanniai, amerikai és ciprusi megrendeléseket egyaránt kapott az utóbbi időben – ügynökén keresztül.

A romániai magyar illusztrátorok közül a cikk Keszeg Ágnes nevét említi (aki egyébként kortárs román gyermekkönyvet is illusztrált a Nemira kiadó számára – Anamaria Lembrău *Aventurile unui fir de nisip* című munkáját), és a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek mesterei között kiemelten említi Ruzs Lívia nevét, aki sok más könyv mellett Fodor Sándor *Csipikéjének* illusztrátoraként is ismerős lehet a magyar olvasó számára. (Az *OfCorso* riportjának felvezető képe egyébként éppen a *Csipike* román nyelvű fordításának címlapja.)

Keves tér jut a cikkben az online gyermekműveltség képviselőinek, és a vásárhelyi

Revista Tis online gyermekfolyóirat nevében nyilatkozó Liviu Boar is hangsúlyozza, hogy ők (egyelőre legalábbis) nem profitban gondolkodnak, a projekt háttérében a kreativitást, fejlesztést díjazó mecenatúra áll. A honlap mindenestre kellemes meglepetés. Leginkább egy többnyelvű *Egyszervolt.hu*-ra emlékeztet, ahol többféle képi világ bukkan fel egymás mellett. Főként persze a klasszikus román meseillusztrációk és rajzfilmek világa, de a kamaszokat megcélzó képregények, a misztikus mangák és számítógépes játékok hangulatával is találkozni lehet a honlapon. Ráadásul a portálon kínált magyar tartalmak jelenléte is igencsak bőséges, és ez is több korosztály és több generáció élményvilágához kapcsolódik. Számomra például a *Razelana* című játékra való kattintás jelentett furcsa időutazást a könyvformátumú kalandjátékok világába. Az ide-oda lapozgató könyvekben időnként ellenfelekkel találkozott az ember, akikkel meg kellett küzdenie – dobókockák döntöttek arról, hogy mekkora sikerrel. A *Razelana* szövege ugyanilyen, még a dobókockák is megvannak – csak itt a számítógép szimulálja a kockadobást.

Összességében tehát negatívabb képet mutat a gyermekművelésről a cikk, mint amit a magyar könyvpiac hasonló szeptetéről vázolhatnánk fel. Kitekintést is mutat viszont – a nemzetközi piacon történő érvényesülés, illetve az új vizuális ingerek, új típusú felületek beépítését az igényes gyermekművelésbe. (OfCorso, 22. szám, 2010. augusztus 27.)

B. I. J.

MINT EGY ALMÁRIOM

■ A húszas-harmincas évek magyar sajtójában az író – ha mondjuk Mórincz Zsigmondnak hívják – gyakori szereplő. Ha megrándul a lába, abból sajtóhír lesz. Az *Est* például így vezet fel 1939. május 24-i számában egy íróilag borogtatott lábat:

„Mórincz Zsigmond, a nagy magyar regényíró, leányfalusi birtokán megbetegedett: súlyosabb természetű lábrándulást szenvedett és most ágyban fekszik. Telefonon felhívtuk a leányfalusi kúriát, az író maga vette fel a kagylót és a következőket

mondta balesetéről és állapotáról: – Csak ugyan beteg vagyok, itt fekszem az ágyban, vizesruhába pakkolva.” A megrándult láb ezúttal egy balul sikerült szénagyűjtés eredménye.

A *Kalligram* Móricz-összeállítása hat oldalon keresztül közöl hasonló, korabeli napi- és hetilapokból származó anyagokat, Szilágyi Zsófia válogatásában. A tét alighanem annak a pozíciónak az érzékeltetése, amelyben Móricz a húszas-harmincas években volt: nagy figyelem fordult felé, valósággal színpadon élt. Az összeállítás egyik legfontosabb írását éppen Szilágyi Zsófia jegyzi, aki *A továbblévő Móricz* című könyve után nem sokkal most egy kritikai életrajz megírásának lehetőségeit és buktatóit vizsgálja, főként Ferencz Győző Radnóti-monográfiájának, illetve Kerényi Ferenc Petőfi-pályarajzának kontextusában. Móricz esetében bőséges kéziratos anyag áll a kutató rendelkezésére, ugyanakkor a Móricz-életmű számos esetben épül önéletrajzi eseménysorokra, még ha gyakran áttételesen is. Szilágyi Zsófia opciója következképpen így hangzik: „Az életrajz feltárására is vállalkozó Móricz-monográfia kizárólag élet és szöveg, napló és szépirodalom, dokumentum és fikció párbeszédének vizsgálatából indulhat ki.” A monográfiaírás esetében egyik legfontosabb kérdésnek az elbeszélői pozíció, illetve a műfaji minta megválasztását tartja: ódzkodik a Czine Mihály vagy Nagy Péter „mindentudó elbeszélői” pozíciójától, amely leginkább egy tizenkilencedik századi típusú realista nagyregény rejtett műfaji mintáját írta elő a monográfusnak. További lehetséges minta a Kerényi Ferenc-féle „szociografikus” megközelítés volna. A Móricz-életmű viszont, mondja Szilágyi Zsófia, egyszerre előrehaladó és körkörös tárgyalásmódot kíván meg – a linearitást szükségszerűen bontja meg az, hogy az író többször visszatér kedvenc témáihoz,

újraformálja azokat, gyakran sokéves vagy évtizedes „késéssel”.

Az összeállítás súlypontja szükségszerűen életrajzi: az utóbbi évek kutatása éppen a Móricz önéletrajzi jellegű munkáinak (naplóinak, illetve a *Tükör* című írásfolyamnak) a publikálása és értelmezése révén volt képes megtörni a Móricz körüli viszonylagos csendet. Ezúttal a már említett sajtószemle mellett egy Móricz Imrével folytatott hosszú beszélgetés, illetve Forgách András sajátos műfajú szövegei (az életrajziséggel és fikcióval egyaránt bíbelődő *Tragédia*, illetve *Gaea* című munkái) segítenek új kontextusokat teremteni a Móricz-szövegek számára. Móricz Imre leginkább ahhoz a munkához szolgáltat adalékokat, amelyet Móricz „szociografikus” megközelítéssel írt monográfiája feltételezne. Forgách András a posztmodernség szövegjátékai felől vizsgálja az életrajzi eseményeket: mi lenne, ha azonos státusú figurákként bukkannának fel egy színműben Móricz szereplői és életének társai – és mi történik, ha magát az életét, leveleit, tetteit alakítja úgy, mint egy regény cselekményét, erre némileg reflektálva is...

Műelemzésekkel szerepel még a *Kalligram*-összeállításban Hamar Péter és Benyovszky Krisztián is, akik az utóbbi években rendszeresen foglalkoztak az életmű újraolvasásával. Ezúttal a *Kerek Ferkó*, illetve *A szerelmes levél* című művek értelmezéséhez kapunk új támpontokat a megfilmesítési bonyodalmak, illetve a nevetés-szemiotika megközelítése révén.

Egy jó kezdőmondat még a végére – Móricz így indította egyik kötetének bemutatását 1931-ben egy Erzsébet körüti könyvesboltban: „Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, a lélek olyan, mint egy almáriom.” Hogy miért, annak a *Kalligram*ban utána lehet nézni. (Kalligram, 2010. július–augusztus)

B. I. J.